

امکان سنجی شمول قواعد امحاء بر ماینرها (دستگاه استخراج رمزارز)

(مقاله علمی-پژوهشی)

باقر شاملو*

عارف خلیلی پاجی**

سمیه پرهیزکاری***

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۲۸

چکیده

تحولات فناوری همواره دربردارنده موضوعاتی از ابعاد گوناگون است و بی‌تردید بعد حقوقی آن از برجسته‌ترین ابعاد محسوب می‌شود. یکی از عوامل اصلی این امر، فقدان تعیین تکلیف صریح قانون نسبت به موضوعات و نیاز به تفسیر و تحلیل بر اساس مبانی حقوقی-قانونی موجود است که در عمل گاه امری دشوار و چالش برانگیز خواهد بود. بی‌تردید یکی از جلوه‌های تحولات فناوری، دارایی‌های مجازی و موضوعات پیرامون آن است که با وجود توسعه آن، نظام‌های حقوقی، به ویژه نظام حقوقی ایران، پاسخی مناسب نسبت به مسائل مرتبط با آن ارائه نکرده‌اند. یکی از این موارد، موضوع استخراج رمزارزها با استفاده از دستگاه‌های ماینر^۱ (استخراج) است که بسیاری از قواعد مربوط به آن در نظام حقوقی ایران تعیین تکلیف نشده است. از جمله این موضوعات، امحاء دستگاه‌های ماینر قاچاق است که اگرچه در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی از جمله اصلاحات سال ۱۴۰۰ نسبت به آن مقرر مشخصی وجود ندارد، اما مصوبه شماره ۰۰/۲۰۴۴۸۳/ص مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۰ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز در فروضی امحاء ماینرها را تجویز کرده است. بر این اساس، در نوشتار حاضر با روشی توصیفی-تحلیلی تلاش می‌شود بر اساس، قوانین و مقررات موجود به امکان‌سنجی شمول قواعد امحاء بر ماینرها پراخته شود و ابعاد حقوقی آن مورد بررسی قرار گیرد.

کلیدواژه‌گان:

ماینر، دستگاه استخراج، رمزارز، امحاء، قاچاق

* دانشیار، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی.

baghershamloo@gmail.com

** دانش‌آموخته دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول)

arefkhilipaji@gmail.com

*** دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی

Parhizkary1998@gmail.com

1. Miner

مقدمه

فناوری ارزهای مجازی^۱ و موضوعات مرتبط با آن به عنوان پدیده‌ای نوظهور به تدریج راه خود را در عرصه اقتصادی ملی و فراملی باز کرده است. با این حال، در نخستین سال‌های معرفی و انتشار، همچنان پدیده‌ای نو تلقی می‌شد که این امر تنظیم‌گری این حوزه را تا پس از شکوفایی آن به تعویق انداخت. در این چارچوب، بسیاری از کشورها تلاش کردند تا از اقدامات تنظیم‌گر شتاب‌زده جلوگیری کنند تا با رصد زمینه‌ها، عملکرد و چارچوب ارزهای مجازی اقدام به اتخاذ تصمیمات معقول نمایند. این امر پس از شناسایی کارکردی این فن‌آوری، منجر به صدور اعلامیه‌هایی مبنی بر آگاه‌سازی عمومی نسبت به ویژگی‌ها و هشداردهی نسبت به ریسک‌های ارزهای مجازی شد. در واقع، فضای ناشناخته ایجاد شده در پرتو گسترش این فن‌آوری صرفاً اقدام دولت‌ها را در هشداردهی پیرامون آن خلاصه نمود. به تدریج و با افزایش کاربرد این فن‌آوری، ابعاد پنهان تجاری آن که در بردارنده برخی مخاطرات است آشکار شد. در این مرحله، در وهله نخست مداخله غیرکیفری و تلاش جهت تنظیم‌گری مدنظر قرار گرفت. با این حال، مجموع ریسک‌های شناسایی‌شده؛ اعم از ریسک‌های تجاری و جنایی، مداخله کیفری به واسطه شمول برخی قوانین کیفری و جرم‌انگاری برخی اعمال مرتبط با این فن‌آوری را اجتناب‌ناپذیر کرد.

با این حال، بررسی نظام حقوقی ایران در حوزه دارایی‌های مجازی، ارزهای مجازی، رمزارزها و موضوعات مرتبط با آن از جمله استخراج، نشان از رویکردی نامنسجم و نامطلوب دارد. بر این اساس، با وجود آنکه استفاده از دارایی‌های مجازی در کشور با اهداف گوناگون توسعه‌یافته و استخراج آنها با دستگاه‌های ماینر نیز در دستور کار قرار گرفته است اما همچنان بسیاری از ابعاد حقوقی این فناوری، موضوع قانون‌گذاری و مقررگذاری قرار نگرفته است.^۲ این در حالی است

1. Virtual currency

ارز مجازی یک نمایش‌گر دیجیتالی از ارزش است، که می‌تواند به صورت دیجیتالی وسیله مبادله یا یک واحد حساب و یا ذخیره ارزش عمل کند.

FATF, Virtual Currencies Key Definitions and potential AML/CFT Risks, 2014: <http://www.fatf-gafti.org/publications/methodsandtrends/documwnts/virtual-currency-defenitions-aml-cft-risk.html>

۲. در مقابل، برخی از کشورها اقدام به وضع محدودیت‌هایی در قبال سرمایه‌گذاری در حوزه ارزهای مجازی پرداختند. برای نمونه، بانک مرکزی چین (بانک خلق چین) چند سالی است که به مطالعه پیرامون ارزهای مجازی ←

که در برخی کشورها مانند آمریکا و کانادا تکالیف گوناگونی از جمله وظیفه گزارش‌دهی به شبکه اجرای قانون جرایم مالی در آمریکا^۱ و مرکز تحلیل معاملات و گزارش‌های مالی کانادا^۲ بر استفاده‌کنندگان از ارزهای مجازی بار شده است. افزون بر این، کشورهای مذکور توانستند اقدام به تطبیق قوانین موجود و تحت شمول در آوردن برخی از اقسام ارزهای مجازی، مانند بیت‌کوین، ذیل آنها نمایند.^۳

بر این اساس، رواج نسبی رمزارزها در ایران سرآغاز بحث‌هایی در خصوص ابعاد گوناگون این فناوری به ویژه از حیث حقوقی شده است. با این وجود، موضع‌گیری متولیان امر در ابتدا منفعلانه و ناکارآمد بود و کندتر از بسیاری از کشورها رویکردهای معقولانه‌تری از حیث وضع قوانین و مقررات در خصوص ابعاد گوناگون آنها صورت پذیرفت. در واقع، کنش‌گری تقنینی در ایران پیرامون رمزارزها را می‌توان در چارچوبی از انفعال و ممنوعیت استفاده تا صدور اعلامیه‌های هشداردهی و آگاه‌سازی از ریسک‌ها و تلاش نافرجام جهت قاعده‌مندسازی تجاری دسته‌بندی کرد. مقررات‌گذاری در خصوص مخاطرات جنایی رمزارزها در ایران نیز از تفاوت‌های قابل توجهی با بسیاری کشورها برخوردار است.

بر این اساس، با وجود اتخاذ رویکردی نامطلوب، طبیعی است که بسیاری از ابعاد این فناوری از حیث حقوقی در ایران نامشخص و مبهم باشد. امری که گاه در سکوت قوانین کیفری منجر به اجرای فرض براءت و در امور حقوقی به ناچار راه را بر تفسیر و استدلال می‌گشاید. در این چارچوب، یکی از موضوعاتی که ابعاد حقوقی آن مشخص نیست، امکان شمول قواعد امحاء بر دستگاه‌های ماینر قاچاق است. دستگاه ماینر از مهم‌ترین ابزارهای مورد استفاده در حوزه رمزارزها

→ می‌پردازد و یک موسسه پول دیجیتال را نیز راه‌اندازی کرده است. بر این اساس، مقررات‌گذاران چینی ارزهای مجازی مانند بیت‌کوین را به عنوان ابزاری برای پرداخت به اعتبار نمی‌شناسند. نظام بانکی نیز در این کشور هیچ‌کدام از ارزهای مجازی را نمی‌پذیرد و خدمات مربوط به آنها را ارائه نمی‌دهد.

Xiaochuan, Zhou, Future Regulation on Virtual Currency Will Be Dynamic, Imprudent Products Shall Be Stopped for Now, XINHUANET (Mar. 1, 2018), <http://perma.cc/2CW7com/finance/2018-03/10/c-129826604.htm> (in Chinese), archived at <https://perma.cc/2CW78F2T>

1. Financial Crimes Enforcement Network

2. Financial Transactions and Reports Analysis Centre of Canada

3. Marini, P, Regulation and Innovation: Public Authorities and Development of Virtual Currencies (4 August 2014) Senate, Commission Des Finances, <http://www.senat.fr/rap/r13-767-syn-en.pdf>

است که اصل کاربرد آن در حوزه رمزارزهایی همچون بیت‌کوین است که با سازوکار/اثبات‌کار^۱ فعالیت می‌کنند. به دلیل ارزشمندی و تقاضای قابل توجه برای بیت‌کوین، این ارز به طلا تشبیه شده است و ابزاری که بتواند منجر به کسب آن شود در ایجاد مشابهتی با استخراج طلا، ماینینگ (استخراج) نامیده می‌شود. این امر توسط دستگاه ماینر (استخراج‌کننده) صورت می‌پذیرد که با اتصال به برق و اینترنت شروع به فعالیت در شبکه می‌کند و در ازای پردازش کردن، پاداش دریافت می‌کند. بر این اساس، امروزه ماینر اشاره به سخت‌افزارهایی دارد که برای استخراج رمزارزها کاربرد دارند. بی‌تردید، همین سرعت در استخراج، به ویژه با توجه به محدودیت در تعداد برخی رمزارزهای با ارزش مانند بیت‌کوین، منجر به افزایش تقاضا برای دریافت دستگاه‌هایی با سرعت و قدرت بیشتر شده و همین امر قاچاق این دستگاه‌ها به کشور را افزایش داده است. احکام مربوط به کالای قاچاق در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی مشخص شده است. مطابق قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، به ویژه اصلاحات و الحاقات سال ۱۴۰۰، در صورت وجود فروضی، کالا قاچاق محکوم به امحاء است. بر این اساس، آنچه در نوشتار حاضر مدنظر قرار دارد این است که آیا این قواعد قابلیت شمول بر ماینرهای قاچاق را خواهد داشت یا خیر. بر این اساس، افزون بر قانون مذکور، مصوبه شماره ۱۴۰۴۸۳/ص مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۰ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز که در فروضی امحاء ماینرها را تجویز کرده است مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

بدین‌سان، در نوشتار حاضر ابتدا، سیر تلاش‌های صورت گرفته پیرامون مقرررگذاری در خصوص فناوری رمزارزها و موارد مرتبط با آن از جمله استخراج مورد بررسی قرار خواهد گرفت و سپس با بررسی قواعد امحاء کالا قاچاق، شمول یا عدم شمول آن بر ماینرهای قاچاق تحلیل خواهد شد.

۱. نیم‌رخ مقرررگذاری پیرامون فناوری رمزارزها در ایران

متولیان امر در ایران، پس از سکوت طولانی مدت در خصوص ابعاد حقوقی این فناوری، سرانجام به موجب صدور یک اطلاعیه، رویکردی منفعلانه‌ای در خصوص آن اتخاذ کردند. بر این اساس، در جلسه سی‌ام شورای عالی مبارزه با پولشویی در تاریخ ۹ دی ماه ۱۳۹۶، به

1. Proof of Work

کارگیری ابزار بیت‌کوین و سایر ارزهای مجازی در تمام مراکز پولی و مالی کشور، به جهت قابلیت آن در ارتکاب پولشویی و تأمین مالی تروریسم، ممنوع اعلام شد. این ممنوعیت بر پایه این استدلال صورت گرفت: «از آنجایی که انواع ارزهای مجازی از این قابلیت برخوردار هستند که به ابزاری برای پولشویی و تأمین مالی تروریسم و به طور کلی، جابه‌جایی منابع پولی مجرمان بدل شوند، حوزه نظارت بانک مرکزی برای پیشگیری از وقوع جرائم از طریق ارزهای مجازی، موضوع ممنوعیت به کارگیری ارزهای مجازی را به بانک‌ها ابلاغ کرده است»^۱. این رویکرد اختصاری توسط متولیان امر در ایران در حالی اتخاذ شد که استفاده و کاربرد رمزارزها، به ویژه بیت‌کوین، روز به روز در حال گسترش بود و خرید آن با هدف سرمایه‌گذاری رواج پیدا کرد. امری که افزون بر ایرادات بنیادی، در عمل نتوانست منجر به تصویب قانونی قابل اجرا شود. این درحالی است که در بسیاری از کشورها پس از گذشت مدتی از شناسایی و رصد رمزارزها، موضع‌گیری مشخصی نسبت به ابعاد گوناگون آن، به عنوان نتیجه بررسی‌ها، صورت پذیرفت. با این‌حال، بانک مرکزی ایران در چرخشی قابل توجه، با انتشار پیش‌نویس سند «الزامات و ضوابط حوزه رمزارزها» مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۰۸، در صدد اتخاذ رویکردی مناسب در این زمینه بود. امری که تاکنون به سرانجام مشخصی نرسیده است.

در ادامه، با توجه به احساس نیاز به کنش‌گری هرچه فعال‌تر در زمینه رمزارزها و نیز گسترش فرایند استخراج/ماینینگ رمزارزها، هیات وزیران در مورخ ۱۳ مرداد ۱۳۹۸، آیین‌نامه «فرآیند ماینینگ رمزارزها» را به تصویب رساند. ماده ۱ این تصویب‌نامه، در مقام ارائه هشدار نسبت به مخاطرات رمزارزها بیان داشته است که: «استفاده از رمزارزها صرفاً با قبول مسئولیت خطرپذیری (ریسک) از سوی متعاملین صورت می‌گیرد و مشمول حمایت و ضمانت دولت و نظام بانکی نبوده و استفاده از آن در مبادلات داخل کشور مجاز نیست». در این چارچوب تلاش شده تا مسئولیت استفاده و ورود به حوزه رمزارزها بر دوش استفاده‌کننده قرار گیرد و به طور صریح از عدم مسئولیت و عدم شمول حمایت‌های دولتی در این حوزه سخن به میان آید.

نکته مهم و قابل توجه در مصوبه مذکور، پذیرش فرایند استخراج رمزارزها به عنوان یک صنعت است که مقرراتی در خصوص آن به تصویب رسید. در واقع، با توجه به ارزشمندی

۱. بنگرید: <https://www.cbi.ir/showitem/17722.aspx> تاریخ مشاهده: ۱۴۰۰/۱۱/۲۵.

اقتصادی فرایند رمزارزها، ضرورت مقررات‌گذاری در این حوزه، اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد. از این‌رو، ماده ۲ آیین‌نامه «فرآیند ماینینگ رمز ارزها» استخراج فرآورده‌های پردازشی رمزنگاری‌شده رمزارزها (ماینینگ) را با اخذ مجوز از وزارت صنعت، معدن و تجارت مجاز دانسته است. شرایط و ضوابط چنین درخواستی نیز توسط وزارت‌خانه مزبور مشخص شده است.^۱

افزون بر این، با توجه به مصرف بالای انرژی استخراج رمزارزها آیین‌نامه مزبور به موجب تبصره ۳ ماده ۴، استفاده از انشعاب برق و گاز جهت استخراج رمزارزها (ماینینگ) را صرفاً با ارایه مجوزهای تعیین‌شده در این تصویب‌نامه مجاز دانسته و هرگونه استفاده از انشعاب برق و گاز مصرف خانگی، عمومی، کشاورزی، صنعتی و سایر مصارف برای استخراج رمزارزها (ماینینگ) را ممنوع کرده است. وزارت‌خانه‌های نیرو و نفت نیز موظف شده‌اند از طریق شرکت‌های تابع و وابسته نسبت به شناسایی، قطع و جمع‌آوری انشعابات فاقد مجوز اقدام و مطابق قانون مجازات استفاده‌کنندگان غیرمجاز آب و برق، تلفن، فاضلاب و گاز -مصوب ۱۳۹۶- عمل کنند. از این‌رو، وزارت نیرو در تاریخ ۱۳۹۸/۰۸/۱۸ با استناد به آیین‌نامه مذکور اقدام به تصویب «مقررات تأمین برق مراکز استخراج رمزارزها» کرده و بدین‌ترتیب تلاش شده است تا ضوابط این حوزه مشخص شود.

موضوع مهم دیگری که در مصوبه مذکور مورد توجه قرار گرفته وضعیت مالیاتی استخراج است. از آنجا که مقرر قانونی خاصی در خصوص ماهیت رمزارزها و یا شناسایی قانونی آن به عنوان یک کالا یا پول وجود ندارد، وضعیت مالیاتی این فن‌آوری مشخص نیست. اگرچه ارزش اقتصادی فرایند استخراج رمزارزهایی چون بیت‌کوین زمینه را برای مقررات‌گذاری در این زمینه فراهم ساخته است.^۲

۱. شرایط مربوط به صدور مجوز برای استخراج رمزارز که وزارت صنعت، معدن و تجارت زیر ساخت آن را فراهم ساخته در سایت <http://behinyab.ir> قابل مشاهده است.

۲. بر این اساس، تنظیم‌گری مالیاتی ارزهای مجازی نقش قابل توجهی در ورود کیفی دولت‌ها در این عرصه دارد. برای نمونه دولت استرالیا، در ماه می ۲۰۱۶ به درخواست کمیته ارجاع اقتصادی مجلس سنای استرالیا پاسخ داده است و درباره چگونگی پرداخت مالیات مربوط به رمزارزها و اقدامات پیرامون آن که توسط اداره مالیات استرالیا صورت می‌پذیرد، به بحث پرداخت. بر این اساس، مبادلات رمزارزها همچون سایر معاملات از نتایج مالیاتی مشابهی برخوردار است. ←

← Australian Government, Response to the Senate Economic References Committee Report: Digital Currency-Game Changer or Bit Player, 2016: <http://www.aph.gov.au/DocumentStore.ashx?Id=4f9bcf03-5867-449c-85ad-b8dd01d7459c>, archived at <https://perma.cc/U6WP-VYKU>

بر این اساس، ماده ۶ آیین‌نامه «فرآیند ماینینگ رمزارزها» مراکز استخراج رمزارزها را به عنوان واحد تولید صنعتی شناخته و آنها را مشمول مقررات مالیاتی قرار داده است. تبصره این ماده نیز بیان داشته است که واحدهای یادشده در صورتی که محصول خود را صادر و ارز [منظور ارزهای رایج قانونی مانند دلار و یورو است] حاصل از آن را بر اساس ضوابط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به چرخه اقتصادی کشور بازگردانند، مشمول مالیات با نرخ صفر خواهند شد. با این حال، تعیین ابعاد مالیاتی رمزارزها و مقررگذاری پیرامون آن و یا شمول قوانین موجود مالیاتی بر این فن‌آوری بستگی به نوع توصیفی دارد که قانون‌گذار در این زمینه خواهد داشت. بدیهی است توصیف آن به عنوان پول، کالا یا سامانه پرداخت می‌تواند در شیوه قاعده‌مندی‌سازی مالیاتی رمزارزها مؤثر باشد.

در حوزه‌های جنایی، کنش‌گران سیاست‌گذار و مقررگذاری در ایران راهی دیگر را در پیش گرفتند. این رویکرد، با ممنوعیت استفاده و مبادله رمزارزها، با استدلال قابلیت استفاده از آن در پولشویی، آغاز شد که نوید دهنده توجه بیشتر به رمزارزها از منظر مقررات پولشویی بود. با این وجود، اقدامات بعدی که با انتشار پیش‌نویس سند «الزامات و ضوابط فعالیت‌ها در حوزه رمزارزها در کشور» مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۰۸ همراه شد نشان‌گر به حاشیه رانده شدن رویکرد مرتبط با پولشویی به رمزارزها و تقویت رویکردی است که در تلاش است تا با ارز (منظور ارزهای رایج مانند دلار و یورو) محسوب کردن رمزارزها آنها را تحت شمول قوانین مربوط به ارز و از جمله قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ اصلاحی ۱۳۹۴ درآورد.^۱ امری که با تلاش جهت الحاق یک تبصره^۲ به قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در حال تبدیل شدن به قانون بود. در واقع، نظام قانون‌گذاری ایران، در تلاش بود تا با قاچاق‌انگاری برخی رفتارهای مرتبط با ارزهای مجازی

۱. نک: شاملو، باقر، خلیلی پاچی، عارف، سیاست‌گذاری جنایی ریسک‌مدار در برابر فن‌آوری ارزهای مجازی، فصلنامه مجلس و راهبرد، دوره ۲۷، شماره ۱۰۳، پاییز ۱۳۹۹، صص ۲۴۷-۲۷۸.
 ۲. تبصره ۷ ماده ۲ مکرر الحاقی سال ۱۳۹۹ مصوب مجلس (پیش از تأیید توسط شورای نگهبان): «تمامی رمزارزها (ارزهای رقمی) در حکم ارز موضوع این قانون هستند و جرائم، تخلفات، ضمانت اجراها و نیز تمامی احکام و مقررات مربوط به ارز در این قانون در مورد آنها نیز اجراء می‌شود.»

بیش از سایر کشورها، مداخله کیفری را در خصوص این فن‌آوری پدید آورد.^۱ امری که با حذف تبصره مذکور در متن نهایی، به سرانجام مشخصی نرسیده است.^۲

با این حال، حذف تبصره مزبور در مجلس همچنان فضای مبهم قانون‌گذاری در این حوزه را در ایران ادامه‌دار کرده است. تلاش بعدی در این زمینه الحاق بندی به پیش‌نویس قانون اصلاحی قانون مجازات اخلال‌گران در نظام اقتصادی کشور است که باید منتظر ماند و دید در طی فرایند تدوین در مجلس در متن نهایی باقی خواهد ماند یا خیر. از این رو، از حیث کیفری نیز در حال حاضر مقرر مشخصی پیرامون رمزارزها و فناوری‌های مرتبط با آن به‌طور مستقیم وجود ندارد.^۳

جدا از تلاش‌های صورت گرفته جهت مقررات‌گذاری پیرامون این فناوری، در برخی موارد قابلیت شمول قوانین و مقررات بر رمزارزها و حوزه‌های مرتبط با آن مانند دستگاه‌های ماینر وجود دارد. برای نمونه چنانچه در واردات این دستگاه‌ها مطابق بند «الف» ماده ۱ قانون مبارزه

۱. اصولی که حقوق کیفری بر پایه آن استوار گردید در واقع ترکیبی از چهار ارزش انصاف، آزادی، دموکراسی و برابری است و همه این موارد است که گستره‌ای از دکنترین حقوق کیفری را توجیه می‌نماید. این در حالی است که دغدغه امنیت باعث شده تا با نگاهی امنیتی به این ارزش‌ها نگریده شده شود.

Berman, Mitchell, N, the Justification of Punishment, in: Marmor, Andrei(eds), the Routledge Companion to Philosophy of Law, Routledge, 2012, P.144.

۲. بی‌تردید نگاه به رمزارزها به عنوان یکی از راهکارهای دور زدن تحریم مربوط به مبادلات مالی در ارز محسوب کردن این فن‌آوری در ایران بی‌تاثیر نیست. با توجه به بحران مربوط به قطعی برق در اردیبهشت و خرداد ۱۴۰۰، آنچه توسط مقامات مربوط به عنوان یکی از دلایل بیان شده استخراج رمزارزها است. نتایج یک مطالعه جدید نشان می‌دهد حدود ۴٫۵ درصد از مجموع استخراج بیت‌کوین در جهان، در ایران انجام می‌شود. به گزارش موسسه تحلیل بلاکچین الپتیک Elliptic، ایران برای کاهش تاثیر تحریم‌های وضع شده توسط آمریکا به استخراج رمزارزها روی آورده و سالانه حدود یک میلیارد دلار از محل تولید بیت‌کوین درآمد کسب می‌کند. در گزارش منتشره از سوی این موسسه آمده است: «ایران تشخیص داده که استخراج بیت‌کوین فرصتی جذاب برای اقتصاد تحت تحریم‌اش است. در این روش ذخایر نفت و گاز طبیعی، جایگزین کمبود پول نقد شده و دولت ایران با استخراج بیت‌کوین، ذخایر انرژی خود را در بازارهای جهانی به فروش می‌رساند.» بنگرید:

<https://per.euronews.com/2021/05/22/iran-uses-crypto-mining-to-lessen-sanctions-impact-as-electricity-being-consumed-by-miners>

۳. در این چارچوب، گاه سیاست‌گذار جنایی، بنابر ضرورت حمایت از برخی ارزش‌ها، گام‌هایی فراتر بر می‌دارد و با استفاده از ابزار ارجاع کیفری و شمول حکمی، با پیش‌روی در سیاست جنایی وضعیت سخت‌گیرانه‌تری را اتخاذ می‌کند. میرمحمد صادقی، حسین، لکی، زینب، رویکردی نوین بر ارجاع کیفری در پرتو اصل وصف‌گذاری منصفانه، پژوهش حقوق کیفری، سال هفتم، شماره ۲۷، تابستان ۱۳۹۸. در واقع نوع توجیهی که قانون‌گذار در ایران جهت مداخله کیفری حداکثری با اتخاذ رویکرد جرم‌انگاری پیش‌دستانه مورد توجه قرار داده است، اهمیت حفظ نظم نظام ارزی است و همبستگی عدم ثبات آن بر عدم ثبات اقتصادی است. از این رو، قانون‌گذار در تلاش بود تا با قاچاق‌انگاری اعمال مرتبط با رمزارزها با استفاده از ابزار کیفری مانع از وقوع رخدادهای منفی شود. خلیلی پاجی، عارف، ارزش‌های مجازی جهانی شدن بزهکاری و سیاست جنایی، تهران، میزان، ۱۴۰۰، ص ۲۸۵.

با قاچاق کالا و ارز تشریفات قانونی مربوط صورت نپذیرد، کالا مشمول عنوان کالا قاچاق شده و طبیعتاً مباشر جرم به مجازات قانونی محکوم خواهد شد. بر این اساس، قاچاق دستگاه‌های ماینر و مسائل پیرامون آن گاهی از قابلیت تطبیق با مقررات موجود برخوردار است که در قسمت بعد یکی از مسائل مرتبط با آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۲. تکالیف قانونی در مواجهه با ماینرهای قاچاق

آثار و پیامدهای قاچاق یا خسارت‌های عدیده ناشی از ورود و عرضه کالاهای قاچاق و اثرات سوء و مخرب آن بر هیچ شخص، نهاد و سازمانی پوشیده نیست.^۱ امری که با توجه به حساسیت‌های جغرافیایی در کشور منجر به تصویب قانونی خاص در این زمینه در ایران شده است. مطابق بند «الف» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز: «قاچاق کالا و ارز: هر فعل یا ترک فعلی است که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز گردد و براساس این قانون و یا سایر قوانین، قاچاق محسوب و برای آن مجازات تعیین شده باشد، در مبادی ورودی یا هر نقطه از کشور حتی محل عرضه آن در بازار داخلی کشف شود». منظور از تشریفات قانون نیز در بند «ت» ماده مزبور عبارت از: «اقداماتی از قبیل تشریفات گمرکی و بانکی، أخذ مجوزهای لازم و ارائه به مراجع ذی‌ربط است که اشخاص موظفند طبق قوانین و مقررات به منظور وارد یا خارج کردن کالا یا ارز، انجام دهند». بر این اساس، عدم رعایت مقررات مزبور در ورود کالا منجر به برخورداری کالا از وصف قاچاق می‌شود. مواجهه با کالای قاچاق بر اساس نوع آن متفاوت است. قانون‌گذار از این جهت کالاها را در سه دسته کالای ممنوع، کالا مجاز مشروط و کالای مجاز قرار داده است. بر این اساس، اینکه ماینر یا دستگاه استخراج در کدام یک از دسته‌ها قرار می‌گیرد وضعیت حقوقی اقدامات اتخاذ شده در برابر آن را متفاوت خواهد کرد.

۱. نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین، جهانی شدن قاچاق کالاهای سلامت محور؛ در جهانی شدن سیاست جنایی، به اهتمام احمد رحمانیان و علی القاصی‌مهر؛ مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش ملی پیشگیری از قاچاق کالاهای سلامت محور، شیراز، نشر فرهنگ پارس، ۱۳۹۶، ص ۷۲.

۲.۱. گونه‌شناسی کالایی ماینرها

جهت شمول قواعد امحاء بر ماینرها در گام نخست باید مشخص شود که این دستگاه‌ها در کدام یک از گونه‌های کالایی قرار می‌گیرند. گونه اول، کالاهای ممنوع است. مطابق بند «ث» ماده ۱ قانون مزبور، کالای ممنوع، کالایی است که صدور یا ورود آن به موجب قانون ممنوع است. بدیهی است شمول این عنوان بر یک کالا مستلزم قید آن در فهرست اعلامی از سوی نهادهای ذی‌ربط است. در هیچ‌کدام از فهرست‌های موجود نام دستگاه‌های ماینر/استخراج ذکر نشده است که همین امر دلالت بر ممنوع نبودن این کالا دارد.

گونه دیگر از کالاها، مطابق بند «ج» ماده مزبور، کالا مجاز مشروط است. مطابق بند مذکور، کالایی که صدور یا ورود آن علاوه بر انجام تشریفات گمرکی حسب قانون نیازمند به کسب مجوز قبلی از یک یا چند مرجع ذی‌ربط قانونی دارد، کالای مجاز مشروط محسوب می‌شود. گونه آخر از کالاها مطابق بند «چ» ماده مزبور، کالای مجاز است که صدور یا ورود آن با رعایت تشریفات گمرکی و بانکی صورت می‌گیرد و نیاز به کسب مجوز ندارد.

۲.۲. کالاهای مشمول قواعد امحاء

قانون‌گذار به موجب قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در مواردی امحاء کالا قاچاق را تجویز کرده است که شناخت آن می‌تواند در پاسخ به شمول یا عدم شمول این قواعد بر دستگاه‌های ماینر اثرگذار باشد.

مطابق تبصره ۵ الحاقی ماده ۵۳: «کالاهایی که قابلیت هیچ‌گونه مصرفی ندارند، از قبیل مشروبات الکلی، آلات و وسایل قمار، آثار سمعی و بصری مبتذل و مستهجن، کالاهای فاسد یا تاریخ مصرف گذشته پس از اخذ مجوز امحاء از مرجع رسیدگی‌کننده، بلافاصله بر اساس مقررات مربوط امحاء می‌شوند، مگر اینکه تمام یا قسمتی از آن به تشخیص مقام رسیدگی‌کننده برای رسیدگی و اثبات جرم ضرورت داشته باشد». بند ۳ ماده ۵۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز نیز مقرر داشته است: «سایر کالاها از جمله کالاهای ممنوع امحاء می‌شود. آیین‌نامه اجرائی نحوه نگهداری و امحاء کالاهای موضوع این بند ظرف سه ماه از تاریخ لازم‌الاجراء شدن این قانون توسط ستاد با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط تهیه می‌شود و به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد».

در جمع میان موارد مذکور می‌توان نتیجه گرفت که اولاً تبصره ۵ الحاقی ماده ۵۳ کالاهایی که باید مورد امحاء قرار گیرد را به طور تمثیلی مشخص کرده است. بر این اساس، غیر از کالاهای ممنوعه که مطابق ماده ۵۳ اصلاحی^۱ نباید در اختیار سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی قرار گیرد و راساً توسط ضابط یا کاشف باید مورد امحاء قرار گیرد، ممکن است برخی کالاهای دیگری که در اختیار سازمان مذکور قرار می‌گیرد نیز مشمول امحاء گردند. ثانیاً، با توجه به مورد مذکور و نیز بند ۳ ماده ۵۶ باید اذعان داشت که آیین‌نامه امحاء باید در برگزیده امحاء کالاهای ممنوعه و برخی دیگر از کالاهایی باشد که اگرچه ممنوع نیستند اما بنابر دلایلی باید مورد امحاء قرار گیرند.

بر این اساس، منظور از کالای ممنوع که مشخص است و با توجه به عدم تصریح دستگاه‌های ماینر قطعاً این دستگاه‌ها از حیث عنوان کالای ممنوعه قابلیت امحاء ندارند. با این حال، باید این امر مورد بررسی قرار گیرد که آیا این دستگاه‌ها از ابعاد دیگری مشمول عنوان امحاء قرار می‌گیرند یا خیر. برای تعیین این امر باید به معیارهای ارائه شده در تبصره ۵ الحاقی ماده ۵۳ توجه داشت. مطابق این تبصره کالاهایی که قابلیت هیچگونه مصرفی ندارند از قبیل مشروبات الکلی، ... کالاهای فاسد یا تاریخ مصرف گذشته پس از اخذ مجوز امحاء... امحاء می‌شوند...».

بر این اساس، پرسش مهم این است که آیا اساساً دستگاه‌های استخراج رمزارز (ماینرها) جز کالاهای مشمول امحاء محسوب می‌گردند یا خیر. در پاسخ باید گفت اولاً در هیچ قانون یا مصوبه‌ای به صورت صریح ماینرها در دسته کالاهای ممنوع محسوب نشده‌اند و ثانیاً وجود قابلیت مصرف در خصوص این کالا مانع از شمول تبصره ۵ الحاقی ماده ۵۳ بر آنها است. بر این اساس، می‌توان به بند ۶ مصوبه هیات وزیران پیرامون استخراج مورخ ۱۳۹۸/۰۵/۱۳ اشاره کرد که مطابق آن مراکز استخراج رمزارزها به عنوان واحد تولید صنعتی مورد شناسایی قرار گرفته‌اند.

۱. ماده ۵۳ (اصلاحی) - دستگاه‌های کاشف و ضابطین موظفند کالاهای قاچاق مکشوفه و کلیه اموال منقول و غیرمنقول و وسایل نقلیه اعم از زمینی، آبی و هوایی را که در اجرای این قانون، توقیف می‌شوند، به استثنای کالای ممنوع، همراه با رونوشت صورت‌جلسه کشف و توقیف و تشخیص اولیه ارزش کالا، بلافاصله پس از کشف، تحویل سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی نمایند. این سازمان اقدام به نگهداری کالا نموده و فروش، امحاء یا واگذاری اموال فوق‌الذکر منوط به صدور رأی قطعی است. هزینه‌های مربوطه اعم از انبارداری، بارگیری، انتقال و تخلیه بر عهده این سازمان می‌باشد. دولت مکلف است هر ساله بودجه مستقلی در خصوص تأمین هزینه مدیریت تعیین تکلیف کالا برای این سازمان پیش‌بینی نماید. بنابراین، مطابق ماده ۵۳ اصلاحی دستگاه‌های کاشف و ضابطین نباید اقدام به تحویل کالاهای ممنوع به سازمان نمایند.

بدیهی است که چنانچه دستگاه ماینر قابلیت استفاده به دلایل فنی نداشته باشد با شمول عنوان فاسد بر آن قابلیت امحاء پیدا می‌کند.

۳. ارزیابی مصوبه ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز پیرامون ماینرها

ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز به موجب مصوبه شماره ۲۰۴۴۸۳/۰۰/ص مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۰ تلاش کرده تا به قاعده‌گذاری پیرامون ماینرهای قاچاق پردازد و در فروضی امحاء ماینرها را تجویز کرده است. این مصوبه دارای ۳ بند است که هر یک از بندهای آن به موضوع مشخصی اختصاص یافته است. جهت ارزیابی مصوبه مذکور، نیاز است تا از یک‌سو، وجاهت قانونی و حوزه اختیارات ستاد در تصویب مصوبات مورد بررسی قرار گیرد و از سوی دیگر، هر یک از بندهای مصوبه مذکور با توجه به مقررات قانونی تحلیل شود. در خصوص مورد نخست باید گفت که وفق ماده ۳ اصلاحی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مصوبات ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز پس از امضا رئیس جمهور در موضوعات مرتبط با وظایف ستاد، برای تمامی دستگاه‌های اجرایی و فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران لازم‌الاجرا است. مصوبات ستاد مطابق صدر ماده مذکور باید: «به منظور سیاست‌گذاری در حوزه امور اجرائی، پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز و برنامه‌ریزی، هماهنگی و نظارت در این موارد» باشد. از این‌رو، حوزه اختیارات ستاد در تصویب مصوبات به سیاست‌گذاری در حوزه امور اجرایی، برنامه‌ریزی، هماهنگی و نظارت محدود می‌شود و طبیعتاً نمی‌تواند به صدور مصوباتی مغایر با قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و یا تصویب مصوبات ماهوی پردازد.

با نگاهی به مصوبه ستاد در خصوص ماینرها به وضوح با مقرره‌گذاری ماهوی پیرامون ماینرها، از جمله در خصوص امحاء آنها، مواجه هستیم. امری که در خصوص آن در قانون اصلاحی تعیین تکلیف شده و مشخص شده اساساً چه کالاهایی و با چه شرایطی قابلیت امحاء دارند. از این‌رو، به نظر می‌رسد مصوبه ستاد، از مغایرتی آشکار با قانون برخوردار است و قابلیت ابطال آن در دیوان عدالت اداری وجود دارد.

۳.۱. ماینرهای دارای حکم محکومیت قطعی قاچاق

مطابق بند ۱ مقرر مزبور، دستگاه‌های ماینری که نسبت به آن حکم محکومیت قطعی قاچاق وجود دارد و در انبارهای سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی موجود است در صورتی که دارای استاندارد و سایر مجوزهای قانونی باشد، به فروش می‌رسد. اگر این دستگاه‌ها فاقد استاندارد باشد ابتدا باید به فروش با شرط صادرات آن اقدام کرد و در صورتی که در مزایده فروش با شرط صادرات به فروش نرفت، سازمان باید نسبت به امحاء فنی آن اقدام نماید. مورد اخیر، تنها موردی است که مصوبه مذکور، امحاء ماینرها را تجویز کرده است. امری که تأیید و جاهت آن مستلزم بررسی با توجه به مقررات قانونی است.

مطابق ماده ۵۶ قانون اصلاحی مبارزه با قاچاق کالا و ارز ترتیب اقدام در خصوص کالاهای قاچاق (غیر از کالاهای سریع‌الفساد، سریع‌الاشتعال، احشام و طیور و کالاهایی که مرور زمان سبب ایجاد تغییرات کمی و کیفی در آنها می‌شود) بدین‌صورت است که ابتدا باید ظرف ۲ ماه از تاریخ صدور رأی قطعی با برگزاری مزایده کالای قاچاق را به شرط خروج از کشور تحت رویه گذر (ترانزیت) خارجی یا صادرات بفروشند. در صورتی که کالاهای مذکور از نوع «کالای مشابه» قابل معامله در بورس کالا باشد، واگذاری این کالاها الزاماً از طریق سازوکارهای بورس کالا انجام می‌شود. در مورد کالاهای غیرمشابه، استفاده از سازوکار مذکور اختیاری است و کالاهای موضوع این بند تنها از طریق عرضه (رینگ) صادراتی بورس کالای ایران به فروش می‌رسد.

در صورت عدم موافقت هیئت پذیرش یا کمیته عرضه با پذیرش کالا جهت عرضه در بورس کالا یا به فروش نرفتن کالا پس از سه‌بار عرضه در بورس با رعایت ضوابط بورس از جمله تغییر نرخ پایه، نوبت به برگزاری مزایده به شرط خروج از کشور تحت رویه گذر (ترانزیت) خارجی یا صادرات می‌رسد که در این صورت مهلت برگزاری مزایده دو ماه از تاریخ قطعی عدم پذیرش کالا در بورس یا اتمام فرایند معامله یکجا است.

در صورت عدم فروش کالاها از طریق بورس کالا و مزایده، کالاهایی که در بازار داخلی نیاز جدی در خصوص آنها وجود دارد و به تولید داخلی و تجارت خارجی لطمه نمی‌زند، ظرف دو ماه از تاریخ فرایند مزایده به شرط خروج از کشور، از طریق حلقه (رینگ) داخلی بورس کالا به فروش می‌رسد. (در این موارد رعایت شرایط مندرج در تبصره ۳ بند ۱ ماده ۵۶ الزامی است).

در صورت عدم فروش در بورس، صرفاً از طریق حراج عمومی به صورت خرده‌فروشی برخط به فروش گذاشته می‌شود (در صورت به فروش نرفتن کالا ظرف سه‌ماهه در حراج عمومی، حسب مورد با درخواست رئیس سازمان یا نهاد مأذون و تأیید مراتب به فروش نرفتن کالا از سوی سازمان بازرسی کل کشور، قیمت عرضه کالا در حراج عمومی هر ماه ۲۰ درصد کاهش می‌یابد). بر این اساس، ترتیب و شیوه فروش کالا توسط قانون‌گذار مشخص شده است. با این حال، مصوبه ستاد مقرر می‌دارد در صورتی که این دستگاه‌ها فاقد استاندارد باشد ابتدا باید به فروش با شرط صادرات آن اقدام کرد و در صورتی که در مزایده فروش با شرط صادرات به فروش نرفت، سازمان باید نسبت به امحاء فنی آن اقدام نماید. در این زمینه چند ابهام وجود دارد که در عمل به مصوبه ستاد وصف فرافقونی بودن می‌بخشد. از یک سو، مطابق تبصره ۵ الحاقی ماده ۵۳ و بند ۳ ماده ۵۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز اصلاحی ۱۴۰۰، غیر از کالاهای ممنوعه، کالاهایی که قابلیت هیچ‌گونه مصرفی ندارند از قبیل مشروبات الکلی... و کالاهای فاسد یا تاریخ مصرف گذشته مشمول امحاء می‌شوند. از سوی دیگر، در هیچ‌کجای قانون صراحتاً صرف فقدان استاندارد مجوزی برای امحاء کالا محسوب نشده است. در واقع، اساساً سازوکار مربوط به امحاء کالاهای فاقد استاندارد در قانون پیش‌بینی نشده است. نکته قابل توجه دیگر این است که قانون‌گذار در مقام بیان، سازوکار اجرایی امحاء را به تدوین و تصویب آیین‌نامه اجرایی بند ۳ ماده ۵۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز منوط کرده است. مطابق این بند: «آیین‌نامه اجرایی نحوه نگهداری و امحاء کالاهای موضوع این بند ظرف سه ماه از تاریخ لازم‌الاجراء شدن این قانون توسط ستاد با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط تهیه می‌شود و به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد». از این‌رو، عدم طی مسیر مشخص شده و در نهایت عدم تصویب آیین‌نامه مذکور توسط هیئت وزیران به نوعی منجر به فقدان وجاهت قانونی مصوبه ستاد خواهد شد.

ایراد مذکور به مصوبه موسوم به مصوبه دادستانی نیز وارد است. با توجه به حجم بالای ماینرهای موجود در انبارهای سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی، به منظور تعیین تکلیف کالاهای مذکور، این موضوع در جلسه مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۱ کارگروه بند «چ» ماده ۱۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز^۱ مطرح شد و پس از اظهار نظر و تأیید معاونت دادستانی قوه قضائیه،

۱. تشکیل کارگروه نظارتی به منظور تسریع در اجرای احکام پرونده‌های قاچاق کالا و ارز توسط رئیس قوه قضائیه

در تاریخ ۱۴۰۰/۱۱/۲۷ شرایط فروش آنها در مصوبه ۹۰۰/۹۸۴۵۸/۱۴۰۰/۱۴۰ تعیین گردید.^۱ با ملاحظه بندهای این مصوبه به وضوح فراقانونی بودن آن مشخص می‌شود. نکته قابل تأمل دیگر استفاده از لفظ امحاء فنی در مصوبه ستاد است. این اصطلاح در قانون تعریف نشده و منظور دقیق از آن نیز مشخص نیست. اگرچه ظاهراً منظور از امحاء فنی، امحاء کالا با قابلیت استفاده از اجزای آن است، اما باید به این نکته توجه داشت که منظور قانون‌گذار از امحاء خارج شدن کالا از هرگونه استفاده می‌باشد و مورد مذکور به نوعی نقض غرض محسوب می‌گردد. امری که مطابق دستورالعمل امحای کالای قاچاق موضوع تبصره ۱ ماده ۱۰ آیین‌نامه اجرایی مواد (۵۵) و (۵۶) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز پیش از اصلاحات ۱۴۰۰ قانون به وضوح قابل برداشت است.

۳.۲. ماینرهای دارای رای برائت

مطابق بند ۲ مصوبه ستاد، در صورت صدور رای برائت در خصوص ماینرها، اگر دارای استاندارد و سایر مجوزهای قانونی باشند به مالکین مسترد می‌شوند. اگر فاقد مجوزهای لازم باشند سازمان تا ۳ ماه اقدام به نگهداری ماینرها می‌نماید و چنانچه مجوزهای لازم از سوی صاحبین کالا در این زمینه ارائه نشود سازمان اقدام به ضبط آنها به نفع دولت می‌کند. همچنین، اگر ماینرها فاقد استاندارد باشند نسبت به صادرات با اخذ تضمین اقدام می‌شود و اگر در مزایده به شرط صادرات به فروش نرفت ظرف ۳ ماه به نفع دولت ضبط می‌گردد.

۱. فروش دستگاه‌های ماینر که دارای رای قطعی محکومیت می‌باشند و همچنین دستگاه‌های موضوع قسمت اخیر تبصره ۲ ماده ۵۳ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (ایجاد تغییرات کمی و کیفی) منوط به شرایط زیر است: الف) خریدار باید دارای مجوز بهره‌برداری از وزارت صمت باشد. تبصره: وزارت صمت هماهنگی لازم را با وزارت نیرو به عمل می‌آورد. ب) خریدار می‌بایست دارای ظرفیت تولید برق اختصاصی (از طریق ژنراتور یا نیروگاه خصوصی) بوده و متعهد به عدم هرگونه استفاده از شبکه برق سراسری است. ج) سازمان موظف به درج دقیق شماره سریال تمامی دستگاه‌های فوق به تفکیک در حواله مربوط می‌باشد. د) خریدار مکلف است آدرس دقیق محل بهره‌برداری (مزرعه مربوط) را در درخواست خرید قید نموده و متعهد به استفاده از دستگاه‌ها در محل ذکر شده، گردد. هرگونه جابه‌جایی دستگاه‌ها به محل دیگر تحت نظارت وزارت نیرو و شرکت توزیع نیروی برق استان مربوط امکان‌پذیر است. ه) سازمان موظف است یک نسخه از تصویر حواله فوق که حاوی مشخصات کامل صاحب کالا و محل بهره‌برداری (مزرعه مربوط) می‌باشد را به وزارت نیرو و شرکت توزیع نیروی برق استان مربوط ارسال نماید.

این مقرر از چند بُعد قابل بحث و بررسی است. بعد اول؛ ناظر به استرداد کالا به مالک می‌باشد که منوط به احراز دو شرط شده است: الف) استاندارد کالا و ب) دارا بودن مجوزهای قانونی. چنانچه هر دو شرط احراز شود، کالا به مالک مسترد خواهد شد. همان‌گونه که در ماده ۵۴ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز نیز در موارد صدور رای قطعی برائت، حکم به استرداد کالا می‌شود. سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی نیز تشریفات استرداد ماینر را معین کرده است.^۱

بُعد دوم ناظر به زمانی است که کالا فاقد مجوز از مرجع ذی‌صلاح باشد که ضمانت اجرای این فقدان، در گام نخست نگهداری کالا تا ۳ ماه و در صورت عدم ارائه مجوز از سوی مالک، ضبط کالا است. به منظور تحلیل صحیح‌تر از این بند، ناگزیر از طرح فروضی هستیم که در ذیل به آنها اشاره خواهد شد.

اولاً، از آنجا که این بند ارائه مجوز از سوی مالک را شرط استرداد کالا دانسته است؛ شاید بتوان این‌طور اظهارنظر کرد که از زمان تصویب این مصوبه، ماینرها جزء کالاهای مجاز مشروط قرار می‌گیرند. مطابق با تبصره ۳ ماده ۱۸ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مرجع اعلام کالاهای مجاز مشروط وزارت صنعت، معدن و تجارت است. با این حال یکی از چالش‌هایی که با آن مواجه‌ایم، این است که آیا ستاد صلاحیت ورود به حوزه اختیارات وزارت صنعت، معدن و تجارت را دارا است؟ و آیا می‌تواند کالایی را در زمره کالای مجاز مشروط قرار دهد؟ به نظر می‌رسد مصوبه ستاد، در تعیین ماینر به عنوان کالای مجاز مشروط خود را ذی‌صلاح قلمداد کرده است؛ امری که آشکارا بر خلاف ضوابط قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌باشد و خارج از صلاحیت مصوبات ستاد است. علاوه بر این، بند «ج» ماده یک، کالای مجاز مشروط را کالایی می‌داند که علاوه بر انجام تشریفات گمرکی حسب قانون نیازمند کسب مجوز قبلی از یک یا چند مرجع ذی‌ربط قانونی می‌باشد. در حالی که مقرر در مورد

۱. در خصوص دستگاه‌های استخراج رمز ارز موضوع آراء قطعی برائت از مرجع رسیدگی‌کننده، سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی موظف است در اجرای حکم صادره، ضمن درج دقیق شماره سریال تمامی دستگاه‌ها به تفکیک در حواله مربوطه و ارسال یک نسخه از تصویر حواله مشتمل بر مشخصات کامل صاحب کالا به وزارت نیرو و شرکت توزیع نیروی برق استان و با اخذ تعهد مبنی بر عدم هرگونه استفاده از شبکه برق سراسری و ارائه گواهی معتبر از مراجع ذی‌ربط مبنی بر دارا بودن ظرفیت تولید برق اختصاصی (از طریق ژنراتور یا نیروگاه خصوصی) نسبت به استرداد دستگاه‌های توقیف شده صاحبان کالا اقدام نماید.

مرجع صدور مجوز و شرایط آن تعیین تکلیف نکرده است. بنابراین، همچنان در خصوص مرجع صدور مجوز برای ماینرها و شرایط صدور مجوز با خلاء قانونی مواجه هستیم. ثانیاً، حتی اگر بپذیریم که مصوبه می‌تواند کالایی را مجاز مشروط قلمداد کند؛ این امر صرفاً از زمانی قابلیت اجرایی دارد که مصوبه تصویب شده باشد. در واقع مقررات ناظر به کالاهای مجاز مشروط عطف به ما سبق نمی‌شود. با این حال به نظر می‌رسد مصوبه در حال مقرر- گذاری برای کالاهایی است که پیش از تصویب آن وارد کشور شده‌اند. یعنی زمانی که ممنوعیتی در ورود این دسته از کالاها وجود نداشته است. در واقع، اگر این‌طور فرض کنیم که با وجود این مصوبه، ماینرها در زمره کالاهای مجاز مشروط قرار گرفته‌اند، قواعد را باید ناظر به ماینرهای بدانییم که بعد از تصویب مصوبه مزبور بدون مجوز وارد کشور شده‌اند. امری که در صورت تحقق، موضوع اخذ حکم برائت را غیرقابل توجیه می‌کند؛ چراکه اساساً چنین کالاهایی اگر بدون دریافت مجوزهای لازم وارد کشور شوند ذیل عنوان کالاهای قاچاق جای می‌گیرند و مقررات قاچاق بر آنها بار می‌شود.

از این‌رو، ابهامی که وجود دارد آن است که، آیا اصولاً مقررات و مجوزهای مورد نیاز مربوط به کالاهای مجاز مشروط به کالاهایی که پیش از مصوبه مجاز بوده‌اند قابل تسری است؟ به نظر می‌رسد در این شرایط حقوق مکتسبه اشخاص تضییع شود. در حقیقت آنها در شرایطی به واردات ماینر مبادرت ورزیدند که نیازی به کسب مجوز نداشت و این حق همواره باید در طول زمان محترم شمرده شود. علاوه بر این، بند «ج» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، کالای مجاز مشروط را کالایی می‌داند که علاوه بر انجام تشریفات گمرکی حسب قانون نیازمند کسب مجوز قبلی از یک یا چند مرجع ذی‌ربط قانونی می‌باشد. در حالی که مقرر در مورد مرجع صدور مجوز و شرایط آن تعیین تکلیف نکرده است. از این‌رو، در این فرض، نگهداری کالا و سپس ضبط آن خلاف اصول کلی حقوقی است.

بُعد آخر مقرر، ناظر به زمانی است که ماینرها فاقد استاندارد باشند. در این صورت مطابق با مقرر در گام نخست نسبت به صادرات با اخذ تضمین اقدام می‌شود و چنانچه ماینر در مزایده به شرط صادرات به فروش نرفت، ظرف مهلت سه ماه به نفع دولت ضبط می‌شود. به نظر می‌رسد این اقدام خلاف مقررات قانونی باشد، چراکه اولاً در قانون مقررهای که در خصوص کالاهای

فاقد استاندارد تعیین تکلیف کند، به چشم نمی‌خورد؛ ثانیاً ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی مواد ۵۵ و ۵۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز به تشریفات فروش کالا از طریق صادرات با اخذ تضمین اشاره کرده است. مطابق با این ماده: «فروش کالای قاچاق مکشوفه به شرط صادرات مطابق قوانین و مقررات مربوط و با اخذ تضمین معتبر وجه نقد، ضمانت‌نامه‌های بانکی و وثیقه ملکی مبنی بر عدم فروش و توزیع و عرضه در داخل کشور این کالاها در قالب شرط ضمن عقد انجام می‌شوند.» بنابراین، کالاهایی که مشمول مقررات صادرات با اخذ تضمین می‌شوند؛ صرفاً کالاهای قاچاق می‌باشند. در حالی که موضوع بند دوم مقرر اساساً کالاهای دارای رای برائت هستند، از این رو نمی‌توان مقررات صادرات با اخذ تضمین را بر آنها جاری کرد. همچنین صرف فقدان استاندارد نه در آیین‌نامه و نه در قانون مجوزی برای صادرات یا ضبط کالا به شمار نرفته است.

۳.۳. ماینرهای تأثیرپذیر از مرور زمان

مطابق با بند ۳ مقرر در خصوص اخذ مجوز فروش وفق تبصره ۲ ماده ۵۳ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (کالاهایی که مرور زمان سبب ایجاد تغییرات کمی و کیفی در آنها می‌شود):

- اگر دارای استاندارد لازم باشند وفق مقررات به فروش می‌رسند.
- اگر فاقد استاندارد لازم باشند نسبت به فروش به شرط صادرات یا امحاء فنی آن اقدام می‌گردد.

تبصره ۲ ماده ۵۳ اصلاحی، نسبت به کالاهایی که مرور زمان سبب ایجاد تغییرات کمی و کیفی در آنها شده است؛ تعیین تکلیف کرده است. مطابق با قسمت اخیر تبصره، کلیه سازمان‌ها، نهادها و دستگاه‌های موضوع این ماده و تبصره‌های آن موظفند در مورد کالاهای سریع‌الاشتعال، احشام و طیور و یا کالاهایی که مرور زمان سبب ایجاد تغییرات کمی و کیفی در آنها می‌شود، پس از اخذ مجوز فروش از مرجع رسیدگی‌کننده، بلافاصله کالا را بر اساس مقررات مربوط به فروش برسانند. متعاقباً تبصره ۲ ماده ۵۶ نیز نحوه فروش این کالاها را از طریق حراج عمومی به صورت خرده‌فروشی برخط بدون برگزاری مزایده امکان‌پذیر دانسته است.

اگر چه قسمت اول مقرر همسو با مقررات قانونی می‌باشد، اما همچنان ابهاماتی در قسمت دوم مقرر وجود دارد. علاوه بر اشکالات و تعارضاتی که در زمینه تشریفات فروش کالاهای قاچاق روبه‌رو بودیم؛ یکی دیگر از ابهامات، رویکردهای متفاوتی است که در بند اول (ماینر محکومیت یافته قطعی قاچاق) و سوم (ماینرهای تأثیرپذیر از مرور زمان) نسبت به ماینرهای فاقد

استاندارد دیده می‌شود. سیاستی که در بند اول اتخاذ شده ابتدا ناظر به فروش به شرط صادرات است و در صورت به فروش نرفتن، ناظر به امحاء فنی کالا است. حال آنکه در مقررہ سوم، صرف نظر از اشکالاتی که بر امحاء فنی وارد است، یک رویکرد اختیاری حاکم شده و اختیار در اتخاذ هریک از دو رویکرد می‌باشد.

علاوه بر این فروش از طریق صادرات با مفاد ماده ۵۶ نیز در تعارض است. چراکه ماده ۵۶ کالاهایی که مرور زمان سبب ایجاد تغییرات کمی و کیفی در آنها می‌شود را از شمول فروش از طریق صادرات خارج کرده است و شرایط فروش این‌گونه کالاها را در تبصره ۲ ماده ۵۶ بیان کرده است.

نتیجه‌گیری

با گسترش تحولات در حوزه‌های مختلف و به‌ویژه تحولات در حوزه فناوری، نیاز به روزآمد کردن قوانین متناسب با اقتضات پیش‌آمده خصوصاً در فضایی از خلاء و ابهام مقررات، بیش از پیش احساس می‌شود. از جمله مواردی که می‌بایست صراحتاً و به‌طور شفاف در خصوص آن تعیین تکلیف شود؛ امور مربوط به حوزه ماینرهای قاچاق است.

مطابق با قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، قانون‌گذار در برخی موارد و طبق شرایطی، در تبصره ۵ ماده ۵۳ و بند ۳ ماده ۵۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز امحای کالای قاچاق را مورد حکم قرار داده است. اما از آنجایی که نامی از ماینرها در هیچ‌یک از مصوبات و مقررات به عنوان کالاهای ممنوع ذکر نشده و همچنین به دلیل وجود قابلیت مصرف در ماینرها، نمی‌توان قواعد امحاء را بر آنها بار کرد.

بنابراین ماینرها یا کالای مجاز مشروط هستند و یا ذیل عنوان کالای مجاز قرار می‌گیرند و حتی از آنجایی که تا به حال، نامی از ماینرها در لیست منتشره از سوی وزارت صمت، مبنی بر مجاز مشروط بودن آنها، نیامده است؛ می‌توان اینطور نتیجه گرفت که ماینرها در حال حاضر جزء کالاهای مجاز قرار دارند.

با این حال، ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز با مصوبه‌ای سعی کرده تا به قاعده‌گذاری پیرامون ماینرهای قاچاق بپردازد، امری که ذاتاً در صلاحیت قانون‌گذار است و از این رهگذر حتی در فروضی امحاء ماینرها را نیز تجویز کرده است؛ که با بررسی بندهای مختلف این مقرره، نقاط تعارض آن با قانون قاچاق کالا و ارز و همچنین آیین‌نامه اجرایی مواد ۵۵ و ۵۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز آشکار گردید.

همچنین مطابق با ماده ۳ اصلاحی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مصوبات ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز به سیاست‌گذاری در حوزه امور اجرایی، برنامه‌ریزی، هماهنگی و نظارت محدود می‌شود و طبیعتاً نمی‌تواند به صدور مصوباتی مغایر با قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و یا تصویب مصوبات ماهوی بپردازد. مصوبات ستاد مطابق صدر ماده مذکور باید: «به منظور سیاست‌گذاری در حوزه امور اجرائی، پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز و برنامه‌ریزی، هماهنگی و نظارت در این موارد» باشد.

بنابراین به نظر می‌رسد مصوبه ستاد فاقد وجاهت قانونی است و قابلیت ابطال آن در دیوان عدالت اداری وجود دارد. همچنین در خصوص ماینرها، تا زمانی که قانونگذار اقدام به تعیین تکلیف صریح نکرده است، می‌توان قائل به مجاز بودن آنها شد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

کتاب

۱. خلیلی پاچی، عارف، *ارزهای مجازی؛ جهانی شدن بزهکاری و سیاست جنایی*، تهران، میزان، ۱۴۰۰.

مقاله

۲. شاملو، باقر، خلیلی پاچی، عارف، *سیاست‌گذاری جنایی ریسک‌مدار در برابر فن‌آوری ارزهای مجازی*، فصلنامه مجلس و راهبرد، دوره ۲۷، شماره ۱۰۳، پاییز ۱۳۹۹.
۳. میرمحمد صادقی، حسین، لکی، زینب، *رویکردی نوین بر ارجاع کیفری در پرتو اصل وصف‌گذاری منصفانه*، پژوهش حقوق کیفری، سال هفتم، شماره ۲۷، تابستان ۱۳۹۸.
۴. نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین، *جهانی شدن قاچاق کالاهای سلامت محور؛ در جهانی شدن سیاست جنایی*، در: احمد رحمانیان و علی القاصی‌مهر (زیر نظر)، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش ملی پیشگیری از قاچاق کالاهای سلامت محور، شیراز، نشر فرهنگ پارس، ۱۳۹۶.

قوانین

۵. آیین‌نامه اجرایی مواد ۵۵ و ۵۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۵/۰۴/۳۰ مصوب هیئت وزیران
۶. آیین‌نامه فرآیند ماینینگ رمزارزها مصوب ۱۳۹۸ مصوب هیات وزیران
۷. پیش‌نویس سند الزامات و ضوابط فعالیت‌ها در حوزه رمزارزها در کشور مصوب ۱۳۹۷ مصوب بانک مرکزی ایران
۸. قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز با آخرین اصلاحات ۱۴۰۰/۱۱/۱۰
۹. مصوبه ماینرها شماره ۰۰/۲۰۴۴۸۳/ص مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۰ مصوب ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز

۱۰. مصوبه شماره ۹۰۰/۹۸۴۵۸/۱۴۰۰/۱۴۰ مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۲۷ مصوب دادستانی کل کشور

ب) منابع انگلیسی

Books

11. Berman, Mitchell, N, *the Justification of Punishment*, in: Marmor, Andrei(eds), *the Routledge Companion to Philosophy of Law*, Routledge, 2012

Articles

12. Marini, P, *Regulation and Innovation: Public Authorities and Development of Virtual Currencies* (4 August 2014) Senate, Commission Des Finances, <http://www.senat.fr/rap/r13-767-syn-en.pdf>
13. Xiaochuan, Zhou, *Future Regulation on Virtual Currency Will Be Dynamic, Imprudent Products Shall Be Stopped for Now*, XINHUANET (Mar. 1, 2018), <http://perma.cc/2CW7com/finance/2018-03/10/c-129826604.htm> (in Chinese), archived at <https://perma.cc/2CW78F2T>

Documents

14. Australian Government, *Response to the Senate Economic References Committee Report: Digital Currency-Game Changer or Bit Player*, 2016: <http://www.aph.gov.au/DocumentStore.ashx?Id=4f9bcf03-5867-449c-85ad-b8dd01d7459c>, archived at <https://perma.cc/U6WP-VYKU>
15. FATF, *Virtual Currencies Key Definitions and potential AML/CFT Risks*, 2014: <http://www.fatfgafti.org/publications/methodsandtrends/documwnts/virtual-currency-defenitions-aml-cft-risk.html>

